

OCHRANA

HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

PŘED VELKÝMI ŠELMAMI

Své zkušenosti s ochranou ovcí nám kdysi předával i tento chovatel z Velkých Karlovic.

Mezi nejlepší ovčácké psy patří border kolie. Foto: M. Dvorský

Rýs napadá hospodářská zvířata jen velmi výjimečně. Foto: L. Kunc

Nahánění stáda s ovčáckým psem Foto: M. Dvorský

OCHRANA

HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

PŘED VELKÝMI ŠELMAMI

Český svaz ochránců přírody
Valašské Meziříčí

Vydal Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí v rámci programu ÚVR ČSOP „Ochrana biodiverzity“ podpořeného Ministerstvem životního prostředí ČR.

ÚVR ČSOP

Uruguayská 7

120 00 Praha 2

Tel.: 222 516 115

E-mail: csop@ecn.cz

<http://www.csop.cz>

Odborný garant projektu Ochrana velkých šelem:

Ludvík Kunc

Ukrajinská 1479

708 00 Ostrava – Poruba

Tel.: 596 965 535

Úvodem

Před několika desítkami let málokdo předpokládal, že by se do Beskyd mohly vrátit všechny tři naše velké šelmy – rys, vlk a medvěd. Způsobil to pravděpodobně jejich zvýšený počet na Slovensku, odkud pak migrovaly za potravou. V současnosti, kdy jsou na území České republiky chráněné, je naděje, že se v Beskydech mohou stabilizovat byť i velmi malé populace těchto šelem. Obdobně to v menší míře platí i pro další části naší republiky s vhodnými podmínkami, zejména pro Šumavu.

Šelmy jako predátoři přirozeně znamenají nebezpečí pro hospodářská zvířata a jsou do jisté míry i konkurenty pro myslivce. To ale neznamená, že bychom se měli chovat jako naši předkové a velké šelmy znovu vyhubit. Příroda totiž funguje jako komplexní systém, ve kterém mají všechny druhy své nezastupitelné místo a nepřítomnost některých druhů se obvykle projevuje negativně. V nových podmínkách se například přemnožila spárkatá zvěř a škody, které působí na lesních porostech, jdou ročně do stamilionů, a sečteme-li státní i soukromé lesy, přesahují miliardu. Pokud dovolíme predátorům v únosných počtech přežít, mohou tyto škody eliminovat a zároveň přispět k ozdravení populací zvěře, protože napadají převážně slabší a nemocné kusy.

Naše společnost je dnes už na takové úrovni, že se nemusí chovat podle hesla „Člověk vítězí v boji s přírodou“, ale měla by respektovat přírodní zákony a jednat s rozumem a rozvahou. Když si chovatelé zajistí základní ochranu svých stád, stát jim případné škody uhradí a lidé budou moci se šelmami společně žít v jedné krajině. V této publikaci se dozvíte, jak hospodářská zvířata a včelstva před šelmami chránit. Chceme oslovit především chovatele, kterých se tento problém týká, abychom mohli společně hledat schůdnou cestu, jak uchovat živé dědictví naší přírody i pro budoucí generace.

Historie a dnešek velkých šelem

Ludvík Kunc

Způsob života velkých šelem na území našeho státu – medvěda, vlka a rysa ostrovida – doznal podstatné změny zhruba v 15. a 16. století. Rozšířilo se pastevectví, zejména na východě vlivem valašské kolonizace, a na dříve nevyužívaná lesní území začali pronikat pastýři se svými stády hospodářských zvířat. Valašští pastevci osídlovali především horské oblasti Beskyd, kde až dosud měly šelmy ideální podmínky.

Už dříve sice docházelo k odlovu velkých šelem, ale kvůli strachu o stáda se jejich vybijení mnohonásobně zrychlilo. Přispělo k němu i častější užívání střelných zbraní, pravá pohroma pak nastala po vydání Lovckého řádu císaře Josefa II., který nabádal k vybijení šelem při každé příležitosti. Proto byl medvěd hnědý postupně vyhuben během 18. a 19. století, podobně skončil i vlk a jenom skrytý žijící rys přežíval déle. Poslední moravský medvěd byl zastřelen v roce 1875 u Valašské Bystřice (jeho čelist je uložena ve valašskomeziříčském muzeu), poslední úlovek rysa na našem území byl zaznamenán v roce 1912 v okolí Travného v Beskydech.

Až ve druhé polovině 20. století se podmínky pro predátory začaly zlepšovat. Návrat medvěda do naší přírody je datován rokem 1973, vlk se znovu trvale objevil až po roce 1995 v Beskydech (o něco později také v Jeseníkách). Rys ostrovid tato území znovu obsadil dokonce ještě dříve – do Beskyd pronikl už počátkem 50. let a brzy zde vytvořil populaci v počtu asi 30 kusů. Vrátil se také do Jeseníků a i zde vznikla početnější populace. Několik jich bylo evidováno i na Šumavě, ale až reintrodukci 17 divokých rysů odchycených na Slovensku byla tato populace dostatečně posílena a nastal pronikavý nárůst počtů a postupné obsazování nových teritorií.

V současnosti díky úsilí pracovníků CHKO Beskydy, řady členů ČSOP v Beskydech a okolí, ale i členů Hnutí Duha máme informaci, že v Beskydech žije asi 15 rysů ostrovidů, asi 4 medvědi (migranti ze Slovenska) a 5–7 vlků, kteří tvoří menší smečku pohybující se v Javorníkách (údaje z roku 2007).

Vlkům se zpočátku v Beskydech velmi dařilo, jejich počet narůstal a vznikly už dvě smečky. Škody, které působily na hospodářských zvířatech, však také vzrůstaly. Možná i proto došlo k nezákonnému odlovu asi sedmi vlků na hranici se Slovenskem. Existuje fotodokumentace, ale nepodařilo se usvědčit pachatele.

Trvalo několik let, než se vlci do Beskyd zpoza hranice opět vrátili a vytvořili zde nepočetnou smečku. Ta je ovšem trvale ohrožena, neboť přebíhá i na Slovensko, kde se vlk může lovit od počátku listopadu do poloviny ledna. Pro oblast Kysuce platí sice výjimka, že zde vlk nesmí být loven po celý rok, ale v praxi se celoroční ochrana nedodrжуje. Stejně tak stále dochází k nezákonnému odstřelu velkých šelem v moravské části Beskyd.

Od června 2007 se na Slovensku začaly vést diskuse, jaký počet medvědů je pro tuto zem únosný. Podle některých názorů by měl být jejich počet snížen na polovinu, tedy 400 kusů. Vlastně ale nevíme, kolik medvědů zde žije, neboť chybí kvalitní vědecký průzkum zdejší populace. Lovci tvrdí, že území SR obývá 1 400 kusů medvědů, ochranáři uvádějí maximálně 800. Je tedy třeba nejprve zjistit skutečnou situaci, než se budou schvalovat nezvratné kroky. Nestabilní populaci medvědů v Beskydech by hromadný odstřel v sousedních horách mohl ohrozit.

K ochraně hospodářských zvířat před velkými šelmami

Ludvík Kunc

Velké šelmy v přírodě plní tři funkce – zdravotní, regulační a selektivní – vůči divoké zvěři, která je jejich přirozenou potravou. Vlk, rys a medvěd jako každá šelma hledají i snáze přístupnou kořist, kterou se mohou stát hospodářská zvířata. Je pro ně samozřejmě mnohem jednodušší ulovit ovci chovanou v nízké ohradě či volně pobíhající než lovit rychlejší a plachou spárkatou zvěř.

Člověk pak často reaguje na napadení svých chovných stád, ale třeba i několika kusů, snahou šelmy vyhubit. Zdaleka přitom nevěnuje tolik pozornosti prevenci před napadením – ochraně svého majetku.

Pozorování ze Slovenska (studie Vlčí potrava – Kolenka a Strnadová) prokázalo, že hospodářská zvířata tvoří u slovenských vlků jen velmi malou část jídelníčku. Hlavní složky jejich trusu tvoří zbytky jelenů, divokých prasat a srnčí zvěře. Z domácích zvířat to byly jen zlomky: 0,8 % ovce, 0,3 % dobytek a 0,3 % psi. Jde tedy o to, aby chovatelé neposkytovali šelmám k zabíjení hospodářských zvířat příležitost.

Nejspolehlivější ochranou ovcí je podle dosavadních zkušeností každodenní kontrola stáda v průběhu dne a každodenní zavírání zvířat do chléva či jiné prostory na noc. Za nedostatečnou ochranu lze považovat nízké ploty z kulatiny, ale ani 150 cm vysoký plot z pletiva není spolehlivou ochranou. Vlk ho umí zdolat, rys snadno vyskočí z místa do výšky přes 2 metry a medvěd plot prostě zbourá.

Problémy mívají především malochovatelé, kteří obvykle nemají prostředky, aby si pořídili dobře vycvičené psy. Majitel početného stáda ovcí, které se na pastvině přemísťuje na značné vzdálenosti, se dnes bez pasteveckých psů neobejde. I v minulosti se o stádo staral pastýř a jeho pomocníci a vydatně jim pomáhali psi. Na noc byla zvířata zavírána do košárů, které střežilo více psů různé velikosti.

Rozlišujeme plemena pastevecká a ovčácká – rychlejší ovčáčí psi pomáhají nahánět a organizovat stáda, těžší a silnější pastevečtí chrání zvířata před napadením. Existuje mnoho plemen pasteveckých psů, k ochraně stáda však postačuje jakýkoliv pes, jen musí být vycvičený. Strážní psi dříve ve dne i v noci stádo

věrně doprovázeli. Uměli svým výhrůžným projevem šelmy zastrašit, takže se většinou útoku na stádo neodvážily.

Už před druhou světovou válkou se někteří pastýři snažili vypěstovat agresivní čuvače tím, že je uvazovali na řetěz. Tito psi měli odradit především zloděje ovce, měli pak ale sníženou schopnost obrany stáda, protože nebyli dostatečně zvyklí na ovce, se kterými nevyrostali. Kvalitní pastevecký pes musí nejdříve projít složitým výcvikem, který má za úkol vytvořit sociální vazbu mezi ovci a psem. Velmi cenné údaje o výchově pasteveckých psů poskytuje kniha Findo, S. – 1997: Obnovenie tradície využívania pastierskych strážnych psov (Nakladatelství Abies, Tulčák – Slovensko).

Vedle kvalitních pasteveckých psů se dnes neobejdeme bez elektrických ohradníků a plašidel, která v kombinaci s ohradníky dokáží po delší dobu udržet u šelem potřebný respekt. Odstrašujícím zařízením může být také automaják doplněný sirénou. Podrobnostem o těchto zařízeních a jejich instalaci se věnuje jiná pasáž této publikace.

Náš stát má zájem, aby velké šelmy v naší přírodě trvale žily, významným krokem k jejich ochraně je zákon č. 115/2000 Sb. ze dne 5. dubna 2000 o poskytování náhrad za škody způsobené zvláště chráněnými živočichy. Byl znovu upraven zákonem 476/2001 ze dne 29. listopadu 2001.

Majitel stáda musí prokázat, že zajistil dostatečná opatření k jeho ochraně. Případnou škodu musí urychleně ohlásit a umožnit odborníkům, aby mohli posoudit, kdo a za jakých podmínek útočil – zda se jedná o některou z velkých šelem, nebo zda škodu způsobil pes či člověk.

Žádost o náhradu škody způsobené chráněnou šelmou se dle bydliště adresuje na příslušný krajský úřad (vzor žádosti najdete na str. 21 a 22).

Nevěřte nepravdám

Milan Orálek

Mezi chovateli kolují prazvláštní informace, které jako by šířili nepřátelé velkých šelem:

Rozhodně není pravda, že by nikdo nikdy žádnou náhradu škody za zvířata zabitá šelmou nedostal. Jsou sice chovatelé, kteří náhradu neobdrželi, bylo to ale proto, že o útoku šelem informovali až s mnohatýdenním zpožděním, kdy již neexistovaly žádné důkazy, nebo o náhradu vůbec nepožádali a dnes si stěžují.

Není pravda, že by státní ochrana přírody svalovala útoky na toulavé psy, aby se stát vyhnul náhradě škody. Skutečně došlo a stále dochází k útokům na zvířata způsobeným toulavými psy, ale ty jsou svým charakterem rozpoznatelné od útoku šelem a jejich „pachatelé“ – potulní psi – jsou snáze k vypátrání. Před toulavými psy bylo třeba chránit zvířata vždy, i v době, kdy u nás šelmy přechodně nežily.

Není pravda, že by (kromě zmíněné reintrodukce rysa na Šumavě v 80. letech) některá ze správ CHKO, členové Českého svazu ochránců přírody nebo kdokoliv jiný u nás „vysazoval“ medvědy, vlky, rysy, ale ani zmije a další podobná zvířata.

Není pravda, že šelem jsou ve skutečnosti stovky a ochrana přírody záměrně uvádí malá čísla. Například v Beskydech se každý rok v době, kdy leží sněhová pokrývka, provádí objektivní velkoplošné sčítání za účasti stovek pozorovatelů.

Není pravda, že šelmy útočí na lidi. Všechny jsou mimořádně plaché. Pokud dojde na Slovensku ke střetu člověka s medvědem, je třeba se informovat o pozadí události bez bulvárního zkreslení. Je pravda, že medvěd náhle překvapený při odpočinku v hlubokém houští houbařem bez volné únikové cesty se brání stejně jako medvědice bojící se o své mládě. Nicméně jediným lidským tvorem prokazatelně napadeným vlkem byla Červená Karkulka. Naproti tomu každý rok dochází k desítkám až stovkám napadení osob, zejména dětí cvičenými a domácími psy často s velmi tragickými následky a nedělá se proti tomu téměř nic.

Není pravda, že šelmy mají vzteklinu a ta se může rozšířit na jen lehce poraněná zvířata. V naší republice zejména díky letecké vakcinaci nebyl zaznamenán žádný případ vztekliny, která se dříve vyskytovala především u lišek, už několik let. Je ale skutečně znám případ starý přes 30 let, kdy vlk nakažený vzteklinou zaútočil na Oravě na koně.

Napadení hospodářských zvířat toulavými psy

Kromě potenciálních útoků velkých šelem je důležitým důvodem k zajištění ochrany hospodářských zvířat stoupající počet toulavých psů (ročně jich u nás myslivci zastřelí tisíce).

Za škody způsobené toulavými psy stát žádné náhrady neposkytuje. Pes je ze zákona chápán jako „věc“ a za tu odpovídá její majitel. Při chycení či zastřelení toulavého psa, který způsobil škodu a má na krku evidenční známku nebo se jiným hodnověrným způsobem dá zjistit jeho majitel, je třeba vymáhat náhradu u této osoby. To znamená oznámit případ policii, nechat ohodnotit výši škody veterinářem a předat věc soudu nebo se za asistence policie snažit na místě přímo dohodnout s majitelem psa o náhradě.

Případy, se kterými jsme se setkali, obvykle začínaly tak, že potulným psům volně pobíhajícím na veřejných místech nikdo nevěnoval pozornost. Teprve když způsobili škodu, případně pak byli zastřeleni a nebylo možné určit jejich majitele, byli prohlášeni (pokud se jednalo o vlčáky) za vlky, kteří podle bulváru „klidně mohli sežrat děti nebo důchodce“. Toulaví psi však zabíjejí spíše pro „zábavu“ než pro potravu a charakter zranění napadených zvířat je odlišný od útoků šelem. Proto se takové případy snadno rozpoznají a obvyklá snaha svést škody na šelmy z důvodu získání státní náhrady nevychází.

Napadení hospodářských zvířat exotickými šelmami

Obdobně to platí také při škodě způsobené exotickou šelmou, např. pumou uprchlou chovateli nebo ze zoologické zahrady. Šelma chovaná celý život v zajetí má po útěku v naší přírodě problém najít si potravu, hledá ji proto v blízkosti lidí a případný útok na hospodářská zvířata se nedá vyloučit. V posledních letech, i když se tato zvířata často dostávají rukou nezodpovědných chovatelů, byla přesto napadení domácích zvířat zaznamenána velmi ojediněle. S případnou náhradou škody je to v takovém případě stejné jako u toulavých psů.

Ochrana stád dobytka před velkými šelmami v minulosti a dnes

Milan Janík

Pastva ovcí a hovězího dobytka má v Karpatech dlouhodobou tradici. Rozhodující vliv na šíření tohoto způsobu hospodářského využívání Západních Karpat měla valašská kolonizace, která se postupně šířila od 15. do 18. století. Po celé toto období museli pastevci čelit synergickému (společně působícímu – pozn.red.) predáčnímu tlaku velkých šelem – medvědů, vlků a rysů. Postupně vyvíjeli a používali různé způsoby ochrany stád, počínaje tradičním, stoletou zkušeností ověřeným a dodnes používaným způsobem založeným na součinnosti člověka a psa až po různé technické prostředky na bázi akustických, světelných a jiných efektů, které neurotizují šelmy natolik, že buď nezaútočí vůbec, nebo probíhající útok přeruší a utečou.

Jak útočí šelmy

Každá velká šelma má svůj typický způsob útoku a usmrcování kořisti. Medvěd například před útokem stádo dobytka skrytě a opatrně obchází – zjišťuje, jestli mu od člověka nehrozí nebezpečí, a zároveň si vybírá vhodnou kořist. Když se ke stádu přiblíží na vzdálenost několika skoků (asi 30 metrů), prudce vyráží a kořist zraňuje údery tlap do zad nebo vazů. Když se mu ji nepodaří hned usmrtit, nebo aspoň znehybnit (poškozením páteře, zlomením vazů apod.), pronásleduje ji do té doby, než oběť útoku padne únavou. Pokud stádo nocuje v členitém skalnatém terénu, snaží se ho vehnat do propasti. Zvířata, která si při pádu zlomí vaz nebo končetiny, se stanou jeho kořistí.

Při útoku na ovčí stádo si dospělý medvěd často vyhlédne ovci v nejlepší kondici, počká si na ni při odchodu stáda na pastvu, usmrtí ji a odvěče do bezpečí, kde ji v klidu zkonzumuje. Největší škody způsobují medvědice vodící odrostlá mláďata. Přivedou je ke košáru, ve kterém ovce nocují, a pak buď útočí společně, nebo medvědice jen sleduje okolí a mláďata skokem vtrhnou do košáru a ovce bezhlavě zabíjejí. Splašené stádo pak obvykle provalí ohradu a rozprchne se do okolí. Medvědí rodina si odnese dvě či tři usmrcené ovce do bezpečné vzdálenosti a společně je zkonzumuje. Když se nasytí, zbytky kořisti pokryjí roštím, zeminou, mechem, trávou apod. Po jednom či dvou dnech se na místo vracejí, dokud všechno nesežerou.

V Kriváňské Fatře jsme zaznamenali případ, kdy patrně dospělí medvědi – silný „superadultní“ samec spolu s medvědicí – organizovaně hnali stádo mladého dobytka do hluboké neschůdné rokliny pod Velkým Kriváněm. Několik jalovic, které se jim podařilo oddělit od stáda, se po pádu do rokliny smrtelně zranilo a uhynulo. Na zkonzumování kořisti se ještě tu noc podílelo i několik vlků. Šlo tu zjevně o náhodný kladný vztah obou populací – tzv. komensalismus, při němž zřejmě vlci těžili z úspěšného lovu medvědů.

Pokud je mladý hovězí dobytek ponechán na vysokohorských hřebenových pastvinách delší dobu bez dozoru, obvykle se u něj obnoví pud sebezáchovy do takové míry, že se početnější stádo dokáže před útokem medvěda samo ubránit. Když zpozoruje nebo zvětří blížící se šelmu, nesplaší se, ale zaujme kruhovou obranu a se skloněnými hlavami odráží útok rohy.

Vlci útočí z větší vzdálenosti než medvědi. Před útokem stádo také delší dobu skrytě pozorují. Pokud není dostatečně stráženo, tryskem se k němu přiblíží a napadají všechno, co před nimi neuteče. Hovězí dobytek pronásledují, dokud se nevyčerpá, a potom ho zabíjejí obvykle zardoušením. Ovce usmrčují na místě, kde nocují, a kořist si odvléčou na skryté místo, obvykle do nejbližšího lesa nebo křoví, kde ji zkonzumují. Většinou zabíjejí víc jedinců, než stačí zkonzumovat.

Výjimečně se může stát, že mladí medvědi nebo vlci – samotáři napadnou ovce nebo mladý dobytek i za bílého dne. Obvykle číhají ukrytí v křovinách a na přechodech k pastvinám, nebo když se už stádo pase, zaútočí na jedince, kteří se vzdálí od ostatních. Zvířata v takovém případě nejsou pasivní, ale snaží se bránit. Jalovice, ale i starší ovce, se postaví proti šelmě a rohy se pokouší útok odvrátit.

V zaznamenaných případech útoků rysa na stáda ovcí (obvykle útočili samci) byla usmrcena vždy jen jedna či dvě ovce. Vyskytl se ale i případ, kdy rys zřejmě vešel v noci pootevřenými vraty do ovčína a silným zahryznutím do hrdla zadával více než 10 mladých ovcí (šelma byla identifikována podle nalezených chlupů ze srsti laboratoří Ministerstva vnitra v Praze).

Tradiční způsoby ochrany

Velké šelmy nejčastěji napadají domácí hospodářská zvířata na pastvinách během jejich nočního odpočinku, především za deštivého a mlhavého počasí se špatnou viditelností. Pastevci proto na noc stáda zahánějí a zavírají do jednoduchých přenosných dřevěných ohrad (košárů) a celou noc je mají pod dohledem. Hlídá je jeden pastýř a nejméně dva nebo tři vycvičení pastevečtí psi.

Na Slovensku bylo pro tyto účely vyšlechtěno plemeno slovenský čuvač, které se vyznačuje výborným čichem, sluchem, nebojácností a ostroostí na velké šelmy. Vlka nebo medvěda dokáže čuvač zvětřit na vzdálenost několika set metrů, charakteristickým štěkáním ohlašuje jeho příchod a spontánně vyrazí proti němu. Na šelmu útočí krátkými výpady, vždy od zad, a pokouší se ji kousnout. Vzápětí odskakuje, aby se vyhnul úderům tlap či pokousání. Strážce stáda má tak dost času, aby přivolal na pomoc další pastevece. Ve většině případů se jim podaří útok odvrátit křikem, troubením na pastýřský roh či fujarou, údery do improvizovaného gongu (ocelové roury pověšené na sloupku), sekerami, házením hořících polen na šelmy apod. Je ověřeno praxí, že dva až tři dobře vycvičení čuvači si dokážou sami poradit s útočícím medvědem a vlkem, ať už šelmy útočí jednotlivě, nebo ve skupinách.

Tento způsob ochrany má více modifikací používaných v závislosti na poloze košáru vůči směru, ze kterého šelmy útočí, na vycvičenosti psů, organizaci jejich spolupráce apod. Pokud jsou psi nesnášenliví nebo se od nocujícího stáda svévole vzdalují, uvažují se u košáru buď na ukotvené řetězy, nebo na řetězy posuvné na vodících lanech. Musí ale být rozmístěny tak, aby obsáhly celý prostor okolo nocujícího stáda, respektive prostor, odkud přicházejí útočící šelmy.

V současné době jsou u nás kromě slovenského čuvače k dispozici i další druhy pasteveckých psů, např. anatolský pastevecký pes, kavkazský ovčák, šarplaninec, jihoruský ovčák, kuvasz, komondor, pyrenejský pes a další. Jsou chováni častěji k ochraně obydlí, protože k ochraně ovcí musí být cvičeni a od štěněte musí vyrůst se stádem, aby si na ně vytvořili silnou emocionální vazbu. Potom vnímají stádo jako svoji smečku a jsou schopni o ni bojovat se šelmami a jinými vetřelci jako o život.

Protože vycvičení a využívání pasteveckých psů není jednoduché, doporučujeme zájemcům obrátit se přímo na Českou asociaci ovčáckých psů (Ing. Radko Loučka, CSc., 561 85 Česká Rybná 39, tel.: 608 552 218, e-mail: loucka@dibaq.cz).

Současné metody ochrany

V 70. letech minulého století se u nás začalo s experimentováním a postupně i se širším uplatňováním různých technických prostředků a zařízení na ochranu stád a včelstev před útoky velkých šelem. Ověřovaly se akustické, pachové, světelné a elektrické efekty, které šelmy neurotizují a zahánějí. Zjistilo se, že tyto prostředky jsou účinné jen tehdy, když intenzita smyslových podnětů přesáhne u šelmy práh snesitelnosti a když jsou tato zařízení spuštěna hned na počátku útoku.

Dále se zmíním jen o těch ochranných a odplašovacích zařízeních, která byla prakticky odzkoušena a byla dostatečně účinná.

Oplocení z drátěného pletiva

Používá se drátěné pletivo s velikostí oka 8 cm a výškou 3 metry, přičemž 2,4 metru vyčnívá nad zem a 0,6 m je zapuštěno do půdy, aby šelma nemohla plot podhrabat. Nad pletivem jsou na šikmých asi 1 metr dlouhých konzolách nataženy 2 linky dvoupramenného ostnatého drátu. Konzoly by měly být vykloněny pod úhlem 60° na vnější stranu plotu. Při osazování branky je třeba dbát na minimalizování mezer mezi sloupky plotu a rámem brány, protože v těchto místech se medvědi nejčastěji snaží uvolnit si průchod do oplocení.

Pro zvýšení účinnosti oplocení se doporučuje osadit místo poslední linky ostnatého drátu po celém obvodu elektrický vodič. Na konec konzol se připevní izolátory, do nichž se nasune vodivá elektrická páska pou-

žívaná do elektrických oplocení, která se napojí na zdroj elektrické energie s výstupním napětím od 8 do 16 tisíc voltů a energií do 5 joulů (pro člověka bezpečné „ohradníkové“ napětí).

Tento statický, relativně nákladnější, ale spolehlivý způsob ochrany stád před velkými šelmami je vhodný zejména do oblastí s vyšší hustotou výskytu velkých šelem. Měl by se však používat pouze v podhorské krajině (v horské krajině by byl rušivý). Podobný plot je vhodný i na ochranu včelstev, ovocných sadů, skládek komunálního odpadu apod. Je třeba ho denně kontrolovat měřičem impulzů (např. Agros Tester) nebo zapnutým tranzistorovým radiopřijímačem, který v blízkosti vodičů při nárazech proudu praská.

Komponenty pro tento systém oplocení dodává:

Výzkumný ústav travných porostů a horského poľnohospodárstva
Mládežnícka 36, Banská Bystrica
Tel. +421 48/4132541–3

Moravian – Klas, s. r. o.
Bystrička 341, 756 24 Bystrička u Valašského Meziříčí
Tel.: 571 443 393, 603 119 640, e-mail: moravianklas@volny.cz
www.edb.cz/moravian-klas

Elektrické oplocení

Elektrické oplocení je modifikací běžně používaných oplůtků, které se v pastevech používají k usměrnění pastvy domácích hospodářských zvířat. Liší se od nich tím, že je dvojité, mezi oplůtky je mezera cca 1,5 metru a v každém ohradníku jsou 4 elektrické vodiče rovnoměrně rozložené do výšky cca 1,5 m. V poslední době se dodávají také speciální vodivé sítě o výšce 1 m, které se dávají dvě nad sebe. Aby se předešlo výpadku proudu v celém systému v případě zkratu, vodiče jsou navzájem paralelně propojené.

Jako vodič impulzů vysokého napětí (VN) se nejlépe osvědčila tkaná páska s označením OS 005 z POP vláken, ve které je vetkaných sedm drátů Cu/Sn, v kombinaci s vodivým lankem z jemných profilových vláken s označením OS 006. Páska a lanko se zavěsí střídavě nad sebe na laminátové izolátory zašroubované do dřevěných kůlů zatlučených do země. Místo kůlů se mohou použít laminátové tyčky, na něž se vodiče upevní pomocí upínacích klestín a izolátorů dodávaných pro tento typ zavěšení. Do oploceného prostoru se vchází přes brankový uzávěr, který se skládá ze spirály z pozinkovaného drátu a z držáku instalovaného mezi dvě tyčky.

Aby elektrický impulz pronikl přes medvědí srst, zdroj impulzů VN by měl mít volitelné výstupní napětí v rozmezí 8–16 tisíc voltů, frekvenci 60 kmitů za minutu a energii impulzu 5 joulů, variabilní napojení

na elektrickou síť (230 voltů) a na 12-voltovou autobaterii, příp. solární zdroj elektřiny. Nabitá baterie (150 Ah) by měla stačit na 3 měsíce provozu oplocení. Požadované parametry splňuje např. zdroj impulzů VN zn. Agros Hot-Shock. Zařízení není náročné na údržbu, ale jeho funkčnost je třeba pravidelně kontrolovat.

Systém se zapíná večer po zahnání stáda do košáru a vypíná se ráno po rozednění. Na ochranu včelstev postačí jednoduchý jednořadý plot se 4 vodiči nad sebou. Aby se předešlo úniku elektrického proudu do půdy, je nutné trávu pod vodiči soustavně kosit. Při instalování a používání systému je třeba dbát na bezpečnost a ochranu zdraví a oplocený prostor označit výstražnými tabulemi.

Při opakovaném ověřování tohoto způsobu ochrany stád a včelstev byla ve všech případech dosažena sto-procentní účinnost.

Optické a akustické odplašovače

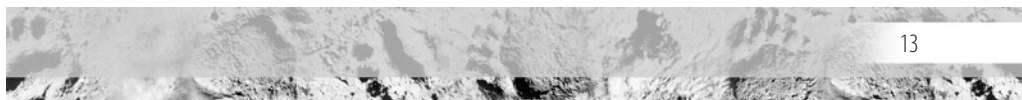
Často se k zastavení nebo přerušení útoku šelem používá osvětlení stáda silným zdrojem světla (např. žárovkou 200 W), který se aktivuje v okamžiku napadení stáda. Ovládání spouštěče světla může být mechanické (zapojení na lanko natažené v očekávaném směru útoku) nebo optické (senzor reagující na pohyb a infračervené vyzařování z těl živočichů).

Odplašovací efekt se zvyšuje, když se spínač světla nastaví na střídavé zapínání a vypínání v cca dvousekundových intervalech. Účinnost tohoto způsobu ochrany je však krátkodobá. Po několika přerušených útocích si šelmy postupně na osvětlení zvyknou a atak dokončí. Rozsah škod ale bývá menší než u nechráněných stád.

Lepších výsledků se dosáhne, když se spojí optický efekt s akustickým. Pro tyto účely je vhodný automaják, nejlépe se žlutým světlem, propojený se sirénou. Maják se připevňuje na sloupek umístěný cca 10–15 metrů od košáru. Pronikavé žluté světlo spojené s ostrým zvukem sirény šelmy natolik neurotizuje, že od útoku upustí a v panickém strachu se dají na útěk.

Opět však musí být splněna uvedená podmínka účinnosti zařízení, tj. že se musí zapínat v okamžiku začátku útoku. Proto je třeba věnovat velkou pozornost spínacímu mechanismu majáku. Pokud se používá spouštěcí silonové lanko, provleče se oky kovových sloupků zatlučených do země, napne se ve výšce asi 50 cm nad povrchem půdy a jeden konec se upevní na spínač, který spustí maják.

Použití senzoru je méně vhodné – zejména proto, že se spustí i tehdy, když se objeví jakýkoliv jiný živočich (už od velikosti ježka, kuny či zajíce). Pronikavý zvuk sirény děsí i odpočívající zvířata a u ovcí – bahnic snižuje dojivost. Pro ochranu hranic byl ve vojenské sféře vyvinut senzor, který je možné selektivně nastavit na určitou hmotnost živočicha, zatím však není dostupný pro civilní sektor.

Odplašovací střelivo

Relativně dobré výsledky byly dosaženy při použití signálních světlic, vystřelovaných během probíhajícího útoku predátorů, když pak na střelbu navázala aktivita pastevců a psů. Křik a rámus lidí se štěkáním psů obvykle šelmy zažene. Ne však nadlouho – za několik dní, v některých případech ještě tu noc, se útoky mohou opakovat, zejména když jde o dorůstající mladé medvědy, případně medvědice vodící dvou až tříletá mláďata.

Proti medvědům byla na Slovensku vyvinuta jednotná gumová střela do brokového náboje kalibru 12. Aby šelmu nezranila (její počáteční rychlost je 500 m/s), nastřeluje se ze vzdálenosti od 25 do 50 m na stehno zvířete. Medvědům s hmotností do 60 kg může po zásahu zadní část těla na krátký čas ochrnout, takže ji zpočátku jen tahají za sebou. Po chvíli ale ochrnutí přechází a oni uprchnou. Při praktickém ověřování se zjistilo, že účinnost tohoto postupu je zejména u mladých medvědů krátkodobá, protože se po několika dnech od zasažení pokoušeli na stejné lokalitě opět zaútočit na kozy v chlívků, resp. se vraceli k načaté kořisti. Proti dospělým jedincům je účinnost zasažení dlouhodobější, ne však trvalá, proto je nutné nastřelování častěji opakovat.

V praxi se můžeme setkat také s používáním slepých granátů (dělbučů), které pastevci vrhají na útočící šelmy, nebo je upevňují ke zbytkům kořisti, aby se při její konzumaci uvolnila pojistka a granát vybuchl. Výbuch sice predátora zaplaší, ale po chvíli se vrací a opět na zvířata zaútočí. Protože granát může zvíře poranit, je jeho používání k odplašování šelem v rozporu s Dohodou o ochraně evropských volně žijících organismů a přírodních stanovišť, stejně jako s legislativou ochrany přírody zemí, které na tuto dohodu přistoupily.

Závěrem

Protože ve střední a západní Evropě už prakticky neexistují místa nevyužívaná lidmi, je zachování životaschopných populací velkých šelem ve zbytcích méně poškozených biotopů možné jen v koexistenci s člověkem. Aby bylo soužití šelem a člověka trvale udržitelné, je nutné přijmout a realizovat řadu opatření.

Jedním z nich je maximální možné omezení potravní synantropie šelem a udržování jejich plachosti při kontaktu s člověkem. Proto je účinná ochrana stád, včelstev, sadů, zemědělských kultur, skládek odpadu apod. nejen důležitou podmínkou bezpečného soužití, ale i samotná existence velkých šelem v krajině změněné civilizací. Používání odplašovacího střeliva a další postupy popsané v této příručce patří mezi účinné prostředky, jak dlouhodobě udržet plachost těchto predátorů před člověkem. Platí to nejen při útocích velkých šelem na domácí zvířata, ale i při jejich pokusech osídlit biotopy v oblasti sídelních aglomerací, urbanizovaných rekreačních, sportovních a jiných trvale obývaných center, situovaných v přírodní krajině.

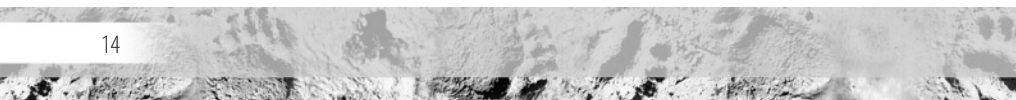

Schéma signalizačního a odplašovacího zařízení

Jozef Voskár

Signalizační a odplašovací zařízení má zvukovými a světelnými efekty překvapit vlky při napadení ovcí a zaplašit je.

Technické pomůcky:

- autobaterie na 12 V
- automaják – oranžový (má výrazný světelný efekt i v mlze)
- houkačka nebo bzučák
- elektrický bytový zvonek
- tahový spínač
- kovové tyčky 60 cm dlouhé s okem na provlečení silonu
- rybářské silonové lanko o průměru 0,30 mm
- rybářské karabinky (2–3 ks) na rozpojení silonu při vypouštění ovcí ze salaše

Instalace zařízení:

Kovové tyčky se pevně zatlučou do země po 3–4 metrech od sebe ve vzdálenosti 10–15 m od salaše po celém jejím obvodu. Oky tyček se provleče a napne rybářský silon (zelené barvy), tak aby jeho dva konce byly přivázané na oboustranný tahový spínač, který spojí elektrický okruh od baterie přes maják, houkačku a elektrický zvonek v domě.

Automaják i houkačka by měly být umístěny na vyvýšeném pevném místě přímo u salaše. Spínač s jemným mechanismem upevníme na pevný podklad, aby stačilo i slabé napnutí silonu k uvedení do činnosti. Zapojení signalizačních a odplašovacích prvků má být paralelní, aby se neztratilo předepsané napětí 12 V. Rozpojení silonu a uvolnění silonové ohrady na vypouštění ovcí na pastvu je možné zhotovit s pomocí několika rybářských karabinek. Všechny kontakty, a zejména spínač se musí chránit před deštěm. Činnost zařízení je třeba občas zkontrolovat.

Když se použije k odstrašení šelem jenom světelný maják, nesmí být v činnosti po celou noc, jednak protože se vyčerpá baterie, ale hlavně proto, že by si na světlo po čase zvykli i vlci a zařízení by ztratilo smysl.

Poznámka:

Máme-li k dispozici napětí 220 V, je možné ke spuštění odplašovacího zařízení využít navíc i senzorová pohybová čidla, jejichž cena není vysoká.

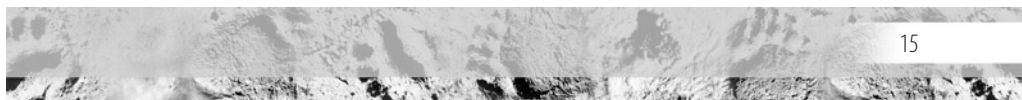
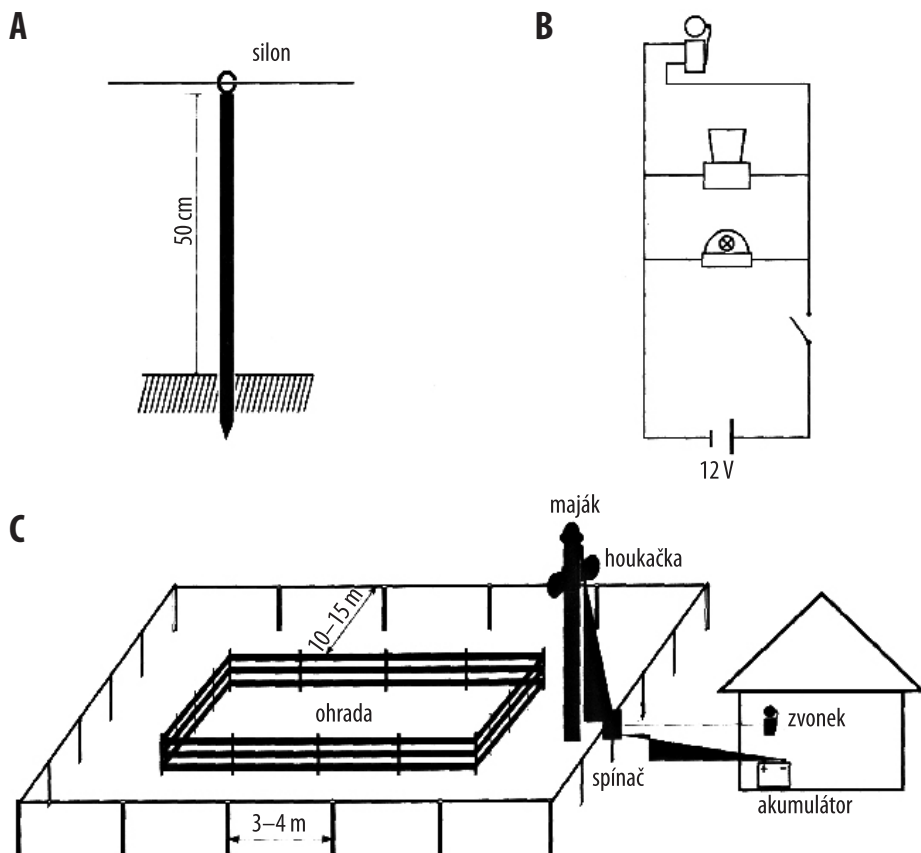

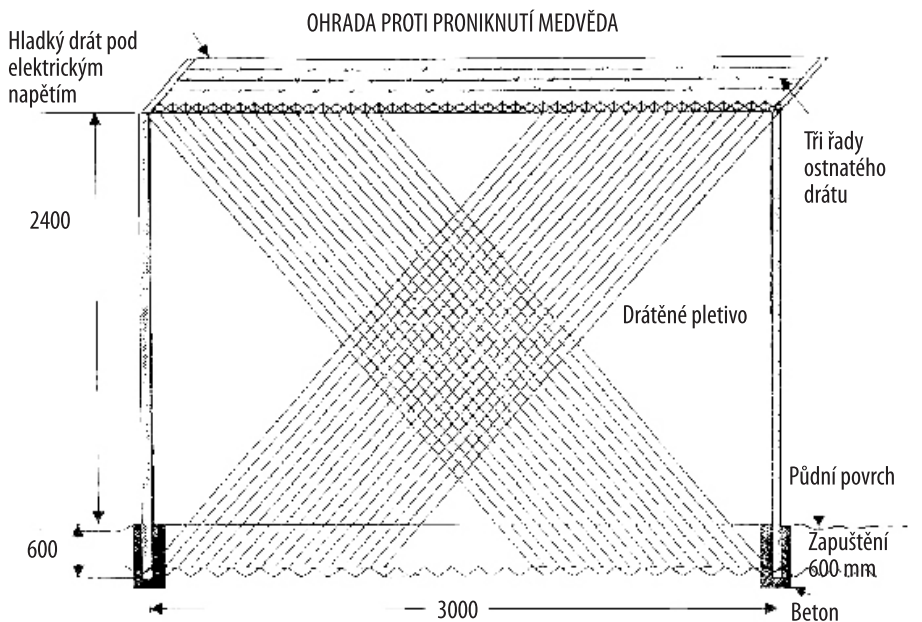
Schéma zapojení signalizačního a odplašovacího zařízení na ochranu před vlky

- A. Železná tyčka s okem na provlečení rybářského silonu
- B. Schéma instalace signalizačního a odplašovacího zařízení
- C. Pohled na instalované zařízení

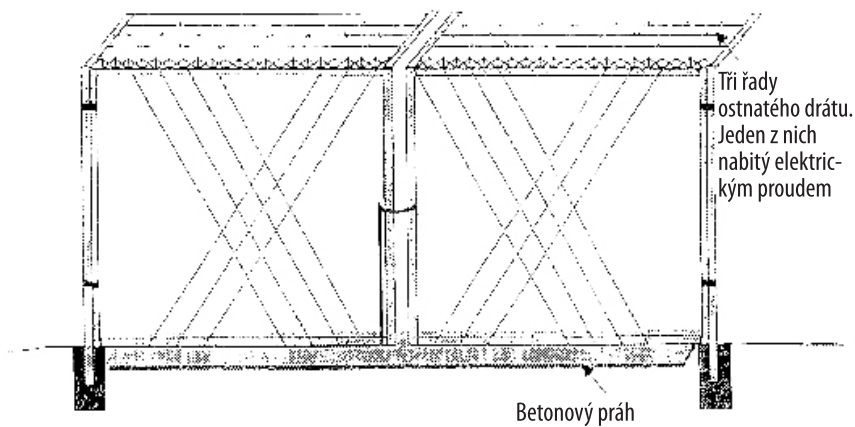

Ohrada chránící před medvědy

Milan Janík

BRÁNA

Náhrada škod chovatelům

Dana Bartošová, Milan Orálek

Protože je v zájmu společnosti chránit některé živočichy, garantuje zvláštní zákon povinnost státu poskytnout náhradu za škody, které tato zvířata způsobí. Zákon č. 115/2000 Sb., upravený zákonem 476/2001 ze dne 29. 11. 2001, o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými druhy živočichů určuje jmenovitý okruh těchto živočichů a stanoví podmínky náhrady škod jimi způsobených. Způsob výpočtu výše škody je uveden ve vyhlášce 360/200 Sb.

U chovatelů hospodářských zvířat se nejčastěji jedná o škody způsobené vlkem, medvědem, případně rysem na:

- ovcích, kozách, králících a hrabavé drůbeži (další vymezená domestikovaná zvířata podle tohoto zákona jsou skot, prasata, vodní drůbež, koně, osli a jejich kříženci, kožešinová zvířata);
- psech sloužících k hlídání vybraných domestikovaných zvířat.

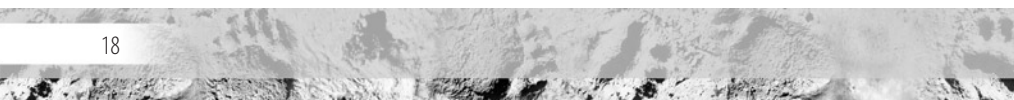
Dále se jedná o škody způsobené medvědem na včelstvech a včelařském zařízení. Zákon pamatuje i na případnou škodu na zdraví a životě člověka.

Náhrada škod na hospodářském zvířectvu je poškozenému přiznána:

- pokud byla zvířata (ovce, kozy, skot, koně, prasata apod.) v době vzniku škody umístěna v uzavřeném objektu (pastvina oplocená běžným typem pastevní ohrady nebo elektrickým ohradníkem, uzavřený např. dřevěný přístřešek sloužící k přenocování zvířat na pastvině, uzavřený zděný chlév, oplocený dvůr apod.);
- pokud byla zvířata v době vzniku škody pod přímým dohledem fyzické osoby nebo pasteveckého psa (v tomto případě nemusí splňovat podmínku umístění v uzavřeném objektu nebo el. ohradníku);
- pokud byla hrabavá drůbež a vodní drůbež v době vzniku škody umístěna v uzavřeném objektu (např. oplocená zahrada, oplocený dvůr, kurník, chlév);
- pokud byli králíci a kožešinová zvířata v době vzniku škody umístěni v uzavřeném objektu (králíkárna, kotec apod.).

Postup v případě škody

- Je v zájmu poškozeného ohlásit událost co nejdříve, nejpozději však do 48 hodin, místně příslušnému orgánu ochrany přírody, aby došlo co nejrychleji k ohledání místa a aby mohly být zdokumentovány

případné stopy a pobytové znaky šelem. Takovým odpovědným orgánem, který provádí šetření a sepíše z něj protokol, je na území chráněné krajinné oblasti nebo národního parku tamní správa. Mimo velkoplošná chráněná území je to obvykle odbor životního prostředí úřadu obce s rozšířenou působností, do jehož správy místo škody spadá.

- Stejně tak je třeba zachovat případné zbytky napadených zvířat a poškozená zařízení.
- Měl by být přivolán veterinář, který ohledá mrtvá zvířata a vydá potvrzení o příčině jejich smrti, případně ošetří zvířata jen zraněná.

Žádost o náhradu škody

Žádost se podává do deseti dnů od zjištění škody na příslušný krajský úřad.

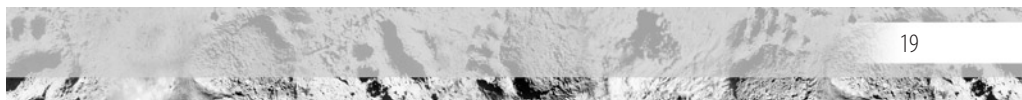
1. Žádost o poskytnutí náhrady škody musí obsahovat tyto údaje:

- a) jméno, příjmení, rodné číslo a trvalý pobyt žadatele (poškozeného), je-li jím fyzická osoba;
- b) název, sídlo a identifikační číslo žadatele (poškozeného), je-li jím právnická osoba;
- c) popis příčiny vzniku škody a uvedení rozsahu škody;
- d) označení vybraného živočicha, který škodu podle poznatků žadatele (poškozeného) způsobil;
- e) popis opatření žadatele (poškozeného), která učinil k zabránění vzniku škody;
- f) způsob poskytnutí náhrady škody (např. převedením finančních prostředků na účet poškozeného u peněžního ústavu, výplatou peněžní částky v hotovosti v pokladně příslušného orgánu, zasláním peněžní částky poštovní poukázkou na adresu poškozeného).

2. K žádosti o náhradu škody žadatel (poškozený) připojuje:

- a) lékařskou zprávu od lékaře, který provedl ošetření, popřípadě léčil fyzickou osobu, jde-li o škodu na životě nebo zdraví;
- b) doklad nebo jiný důkaz o vlastnickém právu k živočichům, kteří byli šelmou poraněni nebo zabití;
- c) potvrzení vydané veterinárním lékařem o příčině úhynu zvířete v majetku poškozeného; toto potvrzení není třeba, jde-li o škody na rybách;
- d) doklad o vlastnickém nebo jiném právu k věci movité nebo nemovité, na níž ke škodě došlo, jde-li o škodu na nesklizených polních plodinách, trvalých porostech, uzavřených objektech nebo movitých věcech v uzavřených objektech;
- e) popřípadě odborný nebo znalecký posudek o vzniku škody a o její výši (není povinný).

Orgán ochrany přírody, který prováděl místní šetření, je povinen předat svůj protokol přímo krajskému úřadu.

Výše náhrady:

Stanovení výše náhrady určuje vyhláška 360/2000 Sb., a jedná se o cenu obvyklou, tedy cenu, které by bylo dosaženo při prodeji takového zvířete, včelstva nebo zařízení. Jde-li o dražší plemeno, je třeba tuto skutečnost doložit dokladem o koupi nebo dobrozdáním veterináře či plemenáře.

Škody na včelstvech a včelařských zařízeních lze odvodit od cen zveřejňovaných Českým včelařským svazem. Obdobně to platí také pro škody na psech nebo zařízeních pro ustájení zvířat. V případech rozsáhlejších škod nebo složitějších záležitostí je vhodné vyžádat si znalecký posudek z oblasti cen hospodářských zvířat nebo včelařství.

Některé z dokladů (např. vlastnictví zvířat) lze doložit formou čestného prohlášení. Krajský úřad by měl ve věci náhrady konat, vyřízení náhrady zajistit neprodleně, takže v případě jeho delší nečinnosti je třeba věc písemně urgovat.

Závěrečné shrnutí

V předchozích kapitolách jsme shrnuli naše dlouholeté zkušenosti s ochranou hospodářských zvířat před šelmami i nejnovější poznatky o této problematice. Ze všech uvedených fakt vyplývají tyto nejdůležitější závěry:

Každý chovatel je schopen zajistit nejnutnější opatření k ochraně svých zvířat. Zhotovit alespoň jednoduché elektrické odplašovací zařízení podle schématu Dr. Voskára je v silách každého. K většímu počtu chovaných zvířat se vyplatí pořídit elektrický ohradník nebo pasteveckého psa. Při malém počtu je nejdůležitější zavírat je na noc do chléva. Dojde-li přece jen ke škodě na zvířatech či majetku, musí majitel neprodleně (do 48 hodin) informovat příslušnou správu CHKO či odbor životního prostředí. Přitom musí pro případnou náhradu škody doložit, že skutečně zajistil přiměřená opatření k ochraně zvířat, a zachovat neporušené stopy a zbytky stržených kusů k ohledání odborníky. Náhrada škody je při splnění těchto podmínek, pokud o ni bylo požádáno do deseti dnů, garantována zákonem.

Příklady žádostí o náhradu škody:

(Převzato z publikace Ochrana velkých šelem v České republice)

Jan Magál, rodné číslo 571020/1006
trvale bytem Ostravice č. 220, PSČ 739 14
tel. 777 825 601

Ostravice 2. 7. 2004

Adresát:

Krajský úřad Moravskoslezského kraje
odbor životního prostředí a zemědělství
28. října 117
702 18 Ostrava 2

Věc: Žádost o náhradu škody

Žádám Vás o náhradu škody způsobené vlkem 29. června 2004 na dvou ovcích v mém vlastnictví.

Popis příčin vzniku škody a rozsah škody:

Škoda byla způsobena živočichem zvláště chráněným dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů, a to vlkem. Vlci se dostali do ohrazené pastviny a zlikvidovali celkem dvě ovce.

Odhad vzniklé škody – materiálové náklady:

2 ovce á 3 000,- Kč. Celková škoda činí 6 000,- Kč.

Škodu způsobil: vlk obecný

Popis opatření žadatele k zabránění škody:

Ovce byly umístěny v oploceném pozemku s dřevěným plotem a drátěným plotem. Oplocení bylo před návštěvou vlků nepoškozené. V okolí byl hlídací pes.

Způsob poskytnutí náhrady škody:

Peníze zaslat poštovní poukázkou na adresu trvalého bydliště.

Přikládám veterinární potvrzení a doklad o vlastnictví (čestné prohlášení).

podpis

Petr Novák, rodné číslo 580201/1231
trvale bytem Nový Hrozenkov č. 41, PSČ 756 04
tel. 603 425 328

Nový Hrozenkov 29. 6. 2004

Adresát:

Krajský úřad Zlínského kraje
odbor životního prostředí a zemědělství
Tř. T. Bati 21
761 90 Zlín

Věc: Žádost o náhradu škody

Žádám Vás o náhradu škody způsobené medvědem hnědým v noci z 23. 6. na 24. 6. 2004 na včelstvu v mém vlastnictví, které se nacházelo v N. Hrozenkově – Brodské u domu č. p. 43.

Popis příčin vzniku škody a rozsah škody:

Škoda byla způsobena živočichem zvláště chráněným dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a to medvědem hnědým. Medvěd rozbil dva úly a zničil dvě včelstva.

Odhad vzniklé škody – materiálové náklady:

2 úly (celkem 3 600,- Kč), 2 včelstva (celkem 2 200,- Kč). Celková škoda činí 5 800,- Kč.

Škodu způsobil: medvěd hnědý

Popis opatření žadatele k zabránění škody:

Včelín byl umístěn za domem a před návštěvou medvěda byl nepoškozen.

Způsob poskytnutí náhrady škody:

Peníze zaslat převodem na účet číslo 33553388/0100.

V příloze zasílám doklad o vlastnictví (čestné prohlášení).

podpis

Rady chovatelům poskytnou:

Pokud si v čemkoli ve své praxi nejste jisti a potřebujete radu, volejte či pište na adresu:

Správa CHKO Beskydy

Nádražní 36

756 61 Rožnov p. R.

Tel.: 571 654 293 (vedoucí Správy CHKO Mgr. František Jaskula)

607 837 854 (zooložka RNDr. Dana Bartošová)

E-mail: beskydy@nature.cz

www.beskydy.ochranaprirody.cz

Český svaz ochránců přírody

U Rajky 15, PS 49

757 01 Valašské Meziříčí

Tel.: 571 621 602, 602 735 425 (Milan Orálek)

728 585 009 (Miroslav Dvorský)

E-mail: valmez@ochranc.cz

www.ochranc.cz

Ludvík Kunc – zoolog, odborný garant programu Ochrana velkých šelem Českého svazu ochránců přírody

Ukrajinská 1479

708 00 Ostrava – Poruba

Tel.: 596 965 535, 731 232 304

Doporučená literatura, která uvádí podrobnější informace:

- Červený, J. – Koubek, P. – Bufka, L.: **Velké šelmy v naší přírodě**. Koršach, Praha 1999.
- Findo, S., 1997. **Obnovenie tradície využívania pastierskych strážnych psov**. VLK, Tulčík 1997. Kontakt: 082 13 Tulčík 27, e-mail wolf@vadium.sk.
- Kunc, L.: **Z medvědích a vlčích brlohů**. ČSOP Val. Meziříčí, Val. Meziříčí 2002.
- Hell, P. – Slamečka, J. – Gašparík, J.: **Vlk v slovenských Karpatoch a vo svete**. PaRPRESS, Bratislava 2001.
- Hell, P. – Slamečka, J. – Gašparík, J.: **Rys a divá mačka v slovenských Karpatoch a vo svete**. PaRPRESS, Bratislava 2004.
- Indruch, T.: **Pasme ovce, Valaši**. ČSOP Salamandr, Rožnov p. Radhoštěm 2003.
- Orálek, M. (ed.): **Ochrana ovcí před velkými šelmami**. ČSOP Val. Meziříčí, Val. Meziříčí 2002.
- Orálek, M. (ed.): **Velké šelmy v Beskydech**. ČSOP Val. Meziříčí, Val. Meziříčí 2001.
- Rigg, R. – Baleková, K. (ed.): **Komplexné riešenie problému synantropných medvedí**. Sloboda zvierat Bratislava, Nová Sedlica 2003. (Tento sborník se zabývá problematikou soužití medvědů s lidmi včetně ochrany hospodářských zvířat).
- Stýblo, P. (ed.): **Ochrana velkých šelem v České republice**. ČSOP Praha 2005.

Vydal Český svaz ochránců přírody Valašské Meziříčí v rámci programu ÚVR ČSOP „Ochrana biodiverzity“ podpořeného Ministerstvem životního prostředí ČR

Kolektiv autorů: RNDr. Dana Bartošová, Ing. Milan Janík, CSc., Ludvík Kunc, Milan Orálek, ThDr. Josef Voskár

Autoři fotografií: Ludvík Kunc, PaedDr. Jaroslav Velička, Miroslav Dvorský, Milan Orálek, Radomír Stoklasa, Mgr. David Černocho, Mgr. Jiří Jurečka

Foto na vnitřní dvojstraně: PaedDr. Jaroslav Velička

Editor: Milan Orálek

Redaktor: Mgr. Jiří Jurečka

Grafická úprava: MgA. Vladimír Skýpala

Sazba: Ing. Helena Skýpalová

Tisk: Tompres Lipník n. Bečvou

Pro sazbu bylo použito písmo LIDO STF z 1. střešovické písmolijny (www.pismolijna.cz)

© 2007 ČSOP Valašské Meziříčí

Zadní stopa medvěda
Foto: D. Černoch

Přední stopa medvěda
Foto: M. Dvorský

Speciální náboj do brokovnice
s gumovou střelou, který lze
použít na odplašení šelem

Sada signálních pyrotechnických prostředků

Stádo ovcí na horské pastvině
Foto: J. Velička

Vlci před útokem
Foto: J. Velička

Medvěd u košáru těsně před útokem
Foto: J. Velička

Rys ostovid (*Lynx lynx*)
Foto: J. Velička

Pro ochranu stáda je důležitý vztah psa k ovčím, se kterými musí vyrůstat
Foto: D. Černoch

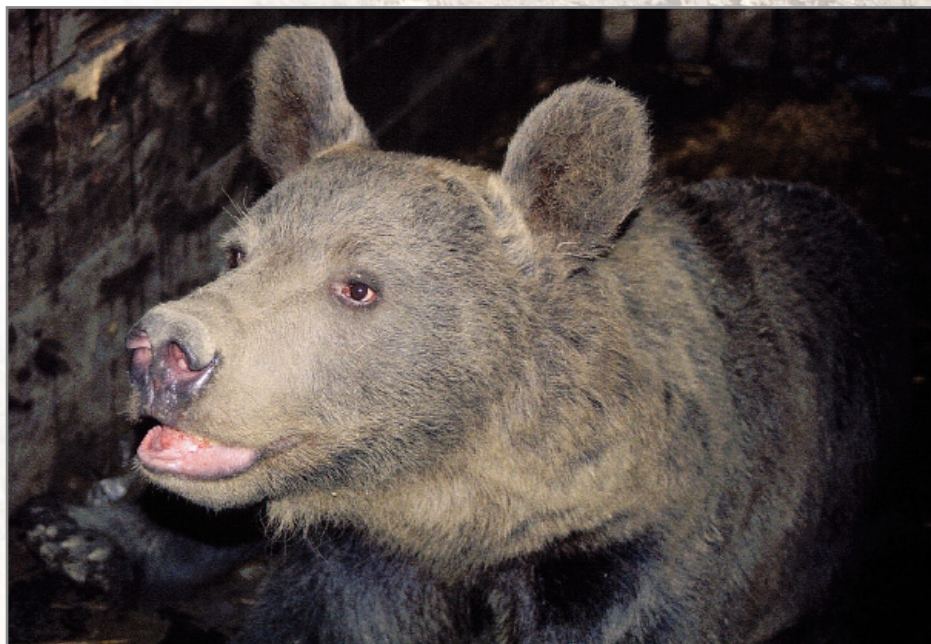

Takovýto jednoduchý plot je pozvánkou pro šelmy
Foto: J. Jurečka

Stádo ovčí – valašek na pastvě

Foto: M. Dvorský

Legendární Míša z Brodské, který v roce 2000 strašil valašské chovatele, po odchytu v kleci

Foto: M. Dvorský

Úly v údolí Brodská u Nového Hrozenkova nezajištěné elektrickým ohradníkem po návštěvě medvěda
Foto: M. Orálek

Novináři se seznamují s odchytnou klecí na medvěda zhotovenou členy ČSOP Val. Meziříčí
Foto: M. Orálek